



UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

L. Annæi Senecæ Philosophi Opera, Qvæ Exstant Omnia

Seneca, Lucius Annaeus <Philosophus>

Antverpiæ, 1605

Epist. CIV.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-53700](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-53700)

EPIST. CIV.

DE inuacitudine sua, de cura & caritate in se uxoris. Locum se mutasse, ut recrearetur: & hinc de Peregrinatione pulcherrima dissertatio. Non esse eam à se vtilem, nisi animo talis efficitur. Ille emendetur, affectus recidantur: omnia tunc loca & status iucunda. Peregrinatio etiam alia pulcherrima, ad prisca & magnos viros ire, illos cogitatione intueri atque imitari. Hoc vitia tollit, virtutes inserit: atque istuc Lucilium vocat.

IN Nomentanum meum fugi, quid putas? urbem? imò febrem, & quidem surrepentem. Iam manum mihi iniecerat: protinus itaque parari vehiculum iussi, Paulinam meam retinente. Medicus initia esse dicebat, motis venis, sed incertis, & naturalem turbantibus modum. Exire perseveraui. Illud mihi in ore erat: domini mei Gallionis: qui cum in Achaia febrem habere cepisset, protinus nauem ascendit, clamitans non corporis esse, sed loci morbum. Hoc ego Paullinae meae dixi, quae mihi valetudinem meam commendat. Nam cum sciam spiritum illius in meo veri: incipio, ut illi consulam, mihi consulere: & cum me fortiorem senectus ad multa reddiderit, hoc beneficium aetatis amitto. Venit enim mihi in mentem, in hoc senes & adolescentem esse, cui parci- tur. Itaque quoniam ego ab illa non impetro, ut me fortius amet: impetrat illa à me, ut me diligentius amem. Indulgendum est enim honestis affectibus: & interdum etiam si premunt causae, spiritus in honorem suorum vel cum tormento reuocandus, & in ipso ore retinendus est: cum bono viro viuendum sit, non quamdiu iuuat, sed quamdiu oportet. Ille qui non uxorem, non amicum tanti putat, ut diutius in vita commoretur, qui perseverat mori, delicatus est. Hoc quoque imperet sibi animus, ubi utilitas suorum exigit: nec tantum si vult mori, sed si cepit, intermittat, & suis se commodet. Ingentis animi est, alienam causam ad vitam reuerti: quod magni viri saepe fecerunt. Sed hoc quoque summam humanitatis existimo, senectutem suam, cuius maximus fructus est, securior sui tutela, & vitae usus animosior, attentius conseruare, si scias alicui tuorum esse dulce, vtile, optabile. Habet praeterea in se non mediocre ista res gaudium, & mercedem. quid enim iucundius, quam uxori tam carum esse, ut propter hoc tibi carior fias? Potest itaque Paullina mea non tantum suum mihi timorem imputare, sed etiam meum. Quæris ergo, quomodo mihi consilium profectiois cesserit? Ut primum grauitatem urbis excessi, & illum odorem culinarum fumantium, quæ motæ quidquid pestiferi vaporis obruerant, cum puluere effundunt, protinus mutatam valetudinem sensi. Quantum deinde adiectum putas viribus, postquam vineas attigi? in pascuum emis- sus, cibum meum inuasi. Repetui ergo iam me. non permansit marcor ille corporis dubij,

EPIST. CIV. I. IN NOMENTANVM.] *Vbi praedium eius, & vinea. Infra epist. C.X. & Columella III. cap. III.*

2. DOMINI MEI GALLIONIS.] *Patres, atque etiam fratres (sed puto natu grandiores) Dominos per honorem & blanditias vocabant, sicut & uxores Dominas. Notauit ad 11. Annal. Taciti.*

3. VT ME FORTIUS AMET.] *Optimè habet, nec Pincianus aut alij debebant mouere. Fortius amat, qui non indulget, qui se uero quodam amore, ut patres liberos, ut Deus bonos viros. Quae ipsa phrasia, De Providentiâ, cap. 11. ibi vide. Dicit nunc igitur, Nimis tenerè (hoc opponitur) & indulgenter illa me amat, nec impetro ut robustius: ad omnia mala mea collabatur: ergo ego mihi impero, ut me magis curem atque amem, ne illam affligam.*

4. QUAMDIU OPORTET.] *Seneca De Benef. II.*

cap. XVIII. Sapientes, quidquid oportet, iuuat. Id est quidquid opportunum & vtile est. nam Cicerone ita videtur reddere, ubi Cato Stoicus apud eum III. De Finibus disserit: Saepe officium esse sapientis, desistere à vitâ, cum sit beatissimus, si id opportunè facere possit. Et paulo ante, Rectam effectiorem, siue τὸ κατὰ φύσιν, ponit in opportunitate: sic enim appellare se dicit σοφιστήν.

5. SVVM MIHI TIMOREM.] *Acute. potest non solum hoc in expensis mihi ferre, quod pro me timeat, sed & quod ego. Nam eius timor meum trahit, imò gignit.*

6. POSTQVAM VINEAS ATTIGI.] *Quas colere, imò & fodere solebat. III. Quasi. Natur. cap. VII.*

7. REPETIVI ERGO IAM ME.] *Recuperavi, & repperi quasi amissum. Sum, qui ante fui.*

GG

8. MALE

dubij, & * malè cogitantis: incipio toto animo studere. Non multum ad hoc locus A confert, nisi se sibi præster animus, qui secretum & in occupationibus mediis, si volet, habebit. At ille qui regiones eligit, & otium captat, vbique quo distringatur inueniet. Nam Socratem quærenti cuidam, quòd nihil sibi peregrinationes profuissent, respondisse ferunt: *Non immeritò hoc tibi euenit: tecum enim peregrinabaris.* O quàm benè cum quibusdam ageretur, si à se aberrarent! Nunc primi seipfos sollicitant, corrumpunt, ter- ritant. Quid prodest mare traicere, & vrbes mutare? si vis illa, quibus vrgeris, effugere, non alibi sis oportet, sed alius. Puta venisse te Athenas, puta Rhodon: elige arbitrio tuo ciuitatem: quid ad rem pertinet, quos illa mores habeat? tuos adferes. Diuitias iudicabis bonum: torquebit te paupertas, & (quod est miserrimum) falsa. Quamuis enim multum possideas, tamen quia aliquis plus habet, tanto tibi videberis defici, quanto vinceres. Honores iudicabis bonum? malè te habebit ille consul factus, ille etiam relectus: ringeris, quoties aliquem in fastis sæpius legeris. Tantus erit ambitionis furor, vt nemo tibi post te videatur, si aliquis ante te fuerit. Maximum malum iudicabis mortem: cum B in illa nihil sit mali, nisi, quod 9 ante ipsam est, timeri. Exterrebunt te non tantum pericula, sed suspiciones: vanis semper agitaberis. Quid enim proderit,

— euasisse tot vrbes

Argolicas, mediosque fugam tenuisse per hostes?

Ipsa pax timores subministrabit. ne tutis quidem habebitur fides, consternatâ semel mente: quæ vbi consuetudinem pauoris improuidi fecit, etiam ad tutelam salutis suæ inhabilis est. Non enim vitat, sed fugit: magis autem periculis patemus auersi. Graui- simum iudicabis malum, aliquem ex his quos amabis amittere: cum interim hoc tam in- eptum erit, quàm flere, quòd arboribus amcenis & domum tuam ornantibus decidant folia. 10 Quidquid te delectat, æquè viget, vt videras dum viret. vtique alium. Aliud alio die casus excutiet. sed quemadmodum frondium iactura facilis est, quia renascun- tur: sic istorum quos amas, quosque oblectamenta vitæ putas esse, damnum: 11 quia reparantur, etiam si non renascantur. Sed non erunt iidem. Ne tu quidem idem eris. C omnis dies, omnis hora te mutat: sed in aliis rapina facilius apparet: hîc latet, quia non ex aperto fit. Alij auferuntur: at ipsi nobis furto subducimur. Horum nihil cogitabis, nec remedia vulneribus appones, sed ipse tibi seras sollicitudinum causas, alia sperando, alia desperando? Si sapias, alterum alteri misceas: nec speraueris sine desperatione, nec des- peraueris sine spe. Quid per se prodesse peregrinatio cuiquam poruit? Non voluptates illa temperauit, non cupiditates refrænauit, non iras repressit, non indomitos amoris im- petus fregit, nulla denique animo mala eduxit, non iudicium dedit, non excussit erro- rem: sed vt puerum ignota mirantem, ad breue tempus rerum aliquâ nouitate detinuit. Ceterum inconstantiam mentis, quæ cum maximè ægra est, 12 laceffit, mobiliorem leuioremque reddit ipsa iactatio. Itaque quæ petierant cupidissimè loca, cupidius dese- runt, & auium modo transuolant, citiusque quàm venerant, abeunt. Peregrinatio noti- tiam dabit gentium, nouas tibi montium formas ostendet, inuisitata spatia camporum, & irriguas perennibus aquis valles, & alicuius fluminis sub obseruatione naturam: siue, D vt Nilus, æstiuo incremento tumet; siue, vt Tigris, eripitur ex oculis, & acto per occulta cursu, integræ magnitudini redditur; siue, vt Mæander, poetarum omnium exercitatio & ludus, implicatur crebris anfractibus, & sæpe in vicinum alueo suo admotus, ante- quam sibi influat, flectitur: ceterum neque meliorem faciet, neque saniorem. Inter stu- dia versandum est, & inter auctores sapientiæ, vt quæsitâ discamus, nondum inuenta quara-

8. MALE COGITANTIS.] Benè meditabatur & minabatur febri, sed nondum erat.

viduata solis, quàm cum virent. Simile in amicis, qui alibi, etsi inconspicui, viuunt.

9. ANTE IPSAM EST, TIMERI.] Non enim mors malum, sed eius timor.

11. QUA REPARANTUR.] Iterum in vitam venient post εαυτοῦ πῶρον.

10. QUIDQUID TE DELECTAT.] Vt edidi, recta hæc habeo, ceriè ad finia scriptura veteri. Sen- sus: Arbores qua delectant, tam vigent & viuunt

12. LACESSIT, MOBILIOREM.] Pincianus, laceffitam, velut: ego copulâ è sine educâ, laceffit, & mobiliorem.

A queramus. Sic eximendus animus ex inferrimâ feruitute: in libertatem asseritur. Quamdiu quidem nescieris, quid fugiendum, quid petendum, quid necessarium, quid superuacuum, quid iustum, quid honestum sit: non erit hoc peregrinari, sed errare. Nullam tibi opem feret iste discursus: peregrinarius enim cum affectibus tuis, & mala te tua sequuntur. Utinam quidem sequerentur! longius abessent: nunc fers illa, non ducis. Itaque ubique te premunt, & paribus incommodis vrunt. Medicina ægro, non regio, quaerenda est. Fregit aliquis crus, aut extorsit articulum? non vehiculum nauemque conscendit, sed aduocat medicum, ut fracta pars iungatur, ut luxata in locum reponatur. Quid ergo animum, tot locis fractum & extortum, credis locorum mutatione posse sanari? maius est istud malum, ¹³ quam ut gestatione curetur. Peregrinatio non facit medicum, non oratorem: nulla ars loco discitur. Quid ergo? Sapientia rerum omnium maxima in itinere colligetur? Nullum, mihi crede, iter est, quod te extra cupiditates, extra iras, extra metus sistat: aut si quod esset, agmine facto, gens illuc humana pergeret. Tamdiu ista vrgebunt mala, macerabuntque per terras ac maria vagum, quamdiu malorum gestaris causas. Fugam tibi non prodesse miraris? tecum sunt quæ fugis. Te igitur emenda, onera tibi detrahe & desideria: saltem intra modum contine. Omnem ex animo erade nequitiam. si vis peregrinationes habere iucundas, tuum comitem sana. Habebit tibi auaritia, quamdiu auaro sordidoque conuixeris: habebit tumor, quamdiu cum superbo conuersaberis: numquam sæuitiam in tortoris contubernio pones: incendunt libidines tuas adulterorum sodalitia. Si velis vitiis exui, longè à vitiorum exemplis recedendum est. Auarus, corruptor, sæuus, fraudulentus, multum nocituri si propè à te fuissent, intra te sunt. Ad meliores transi. cum Catonibus viue, cum Lælio, cum Tuberone: quod si conuiuere etiam Græcis iuuat, cum Socrate, cum Zenone versare. Alter te docebit mori, si necesse erit: ¹⁴ alter, antequam necesse erit. Viue cum Chrysippo, cum Posidonio. Hi tibi tradent diuinorum humanorumque notitiam. hi iubebunt in opere esse: nec tantum scite loqui, & in oblectationem audientium verba iactare, sed animum indurare, & aduersus minas erigere. Vnus est enim huius vitæ fluctuantis & turbidæ portus, euentura contemnere, stare ¹⁵ fidenter, apertè tela fortunæ aduerso pectore excipere, non latitantem, nec tergiuersantem. Magnanimos nos natura produxit: & ut quibusdam animalibus ferum dedit, quibusdam subdolum, quibusdam pauidum, ita nobis gloriosum & excelsum spiritum, quaerentem ubi honestissimè, non ubi tutissimè viuat, ¹⁶ simillimum mundo: quem quantum mortalibus passibus licet, sequitur æmulaturque. Profert se, laudari & ¹⁷ adspici credit. Dominus omnium est, supra omnia est. itaque nulli se rei submittit: nihil illi videtur graue, nihil asperum, quod virum incuruet.

Terribiles visu formæ, letumque labosque:

minimè quidem, si quis rectis oculis intueri illa possit, & tenebras pertrumpere. Multa per noctem habita terrori, dies vertit ad risum.

Terribiles visu formæ, letumque labosque,

D egregiè Virgilius noster. Non te dixit terribiles esse, sed visu: id est, videri, non esse. Quid, inquam, in istis est tam formidabile, quam fama vulgauit? Quid est, obsecro te, Lucili, cur timeat laborem vir, mortem homo? Totiens mihi occurrunt isti, qui non putant fieri posse quidquid facere non possunt, & aiunt nos loqui maiora, quam quæ natura humana sustineat. At quanto ego de illis meliùs existimo? ipsi quoque hæc possunt facere,

13. QUAM UT GESTATIONE.] In effedo succisione, quæ sollemniter olim usurpata, humoribus detrahendis, meatibus referendis, calori excitando. Scripsi epistolam ad Orteliu[m] super eâ totâ re, Centur. Misc. III. epist. XI.

14. ALTER ANTEQUAM NECESSE.] Nam Zeno sine morbo, sibi manus intulit: & id fas iusq[ue] Sapienti esse, inter dogmata prodiderat. Vide Manud. III. Dissert. XXXI.

15. FIDENTER, APERTE.] Ita Pincianus, sed non satisfacit illud, apertè. Vetus omnis nostra lectio, ad portum. An, ad portam: quasi paratum egressi: an potius, ac promptum?

16. SIMILLIMUM MUNDO.] Id est, celo atque atheri. Nam & hoc Mundus: & è celo noster Spiritus, ut Stoici.

17. ADSPICI CREDIT.] Pincianus, gestit: Gruterus, quatit, cui assentior.

cere, sed nolunt. Denique quem unquam ista destituere tentantem? cui non faciliora apparuere in actu? Non quia difficilia sunt, non audemus: sed quia non audemus, difficilia sunt. Si tamen exemplum desideratis, accipite Socratem ¹⁸ perpericulum senem, per omnia aspera iactatum, inuictum tamen & paupertate, quam grauiorem illi domestica onera faciebant; & laboribus, quos militares quoque pertulit, & quibus ille domi exercitus. siue uxorem eius spectes moribus feram, linguam petulantem; siue liberos indociles, & matri quam patri similiores. Sic ferè aut in bello fuit, aut in tyrannide, aut in libertate, bellis ac tyrannis fauioe. ¹⁹ Viginti & septem annis pugnatum est: post finita arma, ²⁰ triginta tyrannis noxæ dedita est ciuitas, ex quibus plerique inimici erant. Nouissima damnatio est ²¹ sub grauissimis hominibus impleta. obiecta est & religionum violatio, & ²² iuuentutis corruptela, quam immittere in deos, in patres, in rempublicam dictus est: post hæc carcer, & venenum. Hæc usque eò animum Socratis non mouerunt, ut ne vultum quidem mouerint. Illam mirabilem laudem, & singularem, usque ad extremum seruauit: non hilariorem quisquam, non tristiore Socratem vidit: æqualis B fuit in tantâ inæqualitate fortunæ. Vis alterum exemplum? accipe hunc M. Catonem recentiore, cum quo & infestius fortuna egit, & pertinacius. Cui cum omnibus locis obstitisset, nouissimè & in morte: ostendit tamen virum fortem posse inuitâ fortunâ viuere, inuitâ mori. Tota illi ætas aut in armis est exacta ciuilibus, aut in ætate concipiente iam ciuile bellum. Et hunc licet dicas non minus, quam Socratem, in seruitute vixisse: nisi fortè Cn. Pompeium, & Cæsarem, & Crassum, putas libertatis socios fuisse. Nemo mutatum Catonem, toties mutatâ Rep. vidit: eundem se in omni statu præstitit. In præturâ, in repulsâ, in accusatione, in prouinciâ, in concione, in exercitu, in morte, denique in illâ Reip. trepidatione, cum illinc Cæsar esset decem legionibus pugnacissimis subnixus, tot externarum gentium præfidiis hinc Cn. Pompeius, fatis vnus aduersus omnia. Cum alij ad Cæsarem inclinarent, alij ad Pompeium, solus Cato fecit aliquas & Reip. partes. Si animo complecti volueris illius imaginem temporis, videbis ²³ illinc plebem & omnem erectum ad res nouas vulgum: ²⁴ hinc optimates & equestrem ordinem, quidquid erat in ciuitate sancti & lecti: duos in medio relictos, Remp. & Catonem. Miraberis, inquam, cum animaduerteris

Atridem, Priamumque, & seuum ambobus Achillem.

Vtrumque enim improbat, vtrumque exarmat. Hanc fert de vtroque sententiam. Ait se, si Cæsar vicerit, moriturum: si Pompeius, exsulaturum. Quid habebat quod timeret, qui ea sibi & victo & victori constituerat, quæ constituta esse ab hostibus iratissimis poterant? Perit itaque ex decreto suo. Vides posse homines labores pati? ²⁵ per medias Africæ solitudines pedes duxit exercitum. Vides posse tolerare sitim? & in collibus arenibus, sine vllis impedimentis victi exercitus reliquias trahens, inopiam humoris lorica tus tulit, & quoties aquæ fuerat occasio, ²⁶ nouissimus bibit. Vides honorem & notam posse contemni? eodem quo repulsus est die, in comitio ²⁷ pilâ lusit. Vides posse non timeri potentiam superiorum? & Pompeium & Cæsarem, quorum nemo alterum offendere audebat, nisi ut alterum demereretur, simul prouocauit. Vides tam mortem D posse

18. PERPESICIVM SENEM.] *Eadem vox in epist. LIII. Vide.*

19. VIGINTI ET SEPTEM.] *Tot annos, & aliquot menses, durauit bellum Peloponnesiacum. Thucydides, atque alij.*

20. TRIGINTA TYRANNIS.] *Quos Lysander Athenis imposuit. Adde De Tranquill. cap. III.*

21. SVB GRAVISSIMIS HOMINIBVS.] *Muretus edidit, criminibus: pronum erat & verum, nominibus.*

22. IUVENTVTIS CORRVPTELA.] *Tertullianus Apolog. I. Lego partem sententiæ Atticæ in Socratem, corruptorem adolescentium, pronun-*

ciatam. Plato in Apolog. Laërtius, alij.

23. ILLINC PLEBEM.] *A Cæsare.*

24. HINC OPTIMATES.] *A Pompeio.*

25. PER MEDIAS AFRICÆ SOLIT.] *A Cyrenis in Mauritaniam contendit. Plutarchus, & maxime Lucanus graphicè iter, atque eius incommoda, exsequitur.*

26. NOVISSIMVS BIBIT.] *Idem Lucanus: Vltimus haustor aquæ; cum tandem fonte reperto*

Indiga conatur latices potare iuuentus, Stat, dum lixa bibat.

27. PILA LVSTIT.] *Vide epist. LXXI.*

A posse contemni quàm exsilium? & exsilium sibi indixit & mortem, & interim bellum. Possumus itaque aduersus ista tantum habere animi: libeat modò subducere iugo col- lum. In primis autem despiciendæ sunt voluptates: eneruant, & effaminant, & multum petunt. multum autem à fortunâ petendum est. Deinde spernendæ opes: ¹⁸ auctora- menta sunt seruitutum. Aurum & argentum, & quidquid aliud felices domos onerat, relinquatur. non potest gratis constare libertas. Hanc si magno aestimas, omnia paruo aestimanda sunt.

EPIST. CV.

BREVIA, sed *utilia*, præcepta ad *Securitatem*. *Lege, & vsurpa.*

B **Q**UAE obseruanda tibi sint, vt tutior viuas, dicam. Tu tamen sic audias conseo ista præcepta, quomodo si tibi præciperem, quâ ratione bonam valetudinem ¹ in Ardeatino tuereris. Considera, quæ sint quæ hominem in perniciem hominis instigent: inuenies spem, inuidiam, odium, metum, contemptum. Ex omnibus istis, adeò leuissimum est contemptus, vt ² multi in illo remedij causâ delituerint. Quem quis contemnit, calcat sine dubio, sed transit. Nemo homini contempto, pettinaciter, nemo diligenter nocet. Etiam in acie iacens præteritur: cum stante pugnatur. Spem improborum vitabis, si nihil habueris quod cupiditatem alienam ³ & improbam irriter, si nihil insigne possideris. Concupiscuntur enim insignia, etiam si parum nota sunt. Sic verò inuidiam effugies, si te non ingesseris oculis, si bona tua non iactaueris, si scieris in finu gaudere. Odium autem ex offensâ sic vitabis, neminem laceffendo gratuito: à quo te sensus communis ruebitur. fuit enim hoc multis periculosum. Quidam odium habuerunt, nec inimicum. Illud ne timearis, præstabit tibi & fortunæ mediocritas, & ingenij lenitas: cum te esse homines scient, quem offendere sine periculo possint. Reconciliatio tua & facilis sit, & certa. Timeri autem tam domi molestum est, quàm foris: tam à seruis, quàm à liberis. Nulli non ad nocendum satis virium est. Adice nunc, quòd qui timetur, timet. nemo potuit terribilis esse securè. Contemptus superest: cuius modum in suâ potestate habet, qui illum sibi adiunxit: qui contemnitur, quia voluit, non quia debuit. Huius incommodum & artes bonæ discutiunt, & amicitia eorum, qui apud aliquem potentem potentes sunt. quibus applicari expediet, non implicari: ne pluris remedium, quàm periculum constet. Nihil tamen æquè proderit, quàm quiescere, & minimum cum aliis loqui, plurimum secum. Est quædam dulcedo sermonis, quæ irrepit, & blanditur, & non aliter quàm ebrietas aut amor secreta producit. Nemo quod audierit, tacebit: nemo quantum audierit, loquetur. Qui rem non tacuerit, non tacebit auctorem. Habet vnusquisque aliquem cui tantum credit, quantum ipsi creditum est: vt garulitatem suam custodiat, & contentus sit vnus auribus, ⁴ populum faciet. Sic quod modò secretum erat, rumor est. Securitatis magna portio est, nihil iniqui facere. Confusam vitam & perturbatam impotentes agunt: tantum metuunt, quantum nocent: nec vlllo tempore vacant. Trepidant enim cum fecerunt, hærent, conscientia aliud agere non

¹⁸. AVCTORAMENTA SVNT.] *Id est, premia, quibus vendimus libertatem, imus in seruitutem.*

EPIST. CV. I. IN ARDEATINO.] *In illo igitur tractu Latij aer, vt apparet, non bonus aut saluber: neque nunc puto esse.*

2. MULTI IN ILLO REMEDII CAUSSA.] *Vt olim ille Brutus, liberator urbis, de quo Livius: Neque in animo suo quidquam regi timendum,*

neque in fortunâ concupiscendum relinquere statuit, contemptuque tutus esse, vbi in iure parum præsidij esset.

3. ET IMPROBAM IRRITET.] *Vellem, improbitatem.*

4. POPVLVM FACIET.] *Id est, etiamsi vni rem dixerit, ille porro vni, hic alteri, alterique: & ita populus sciet. Ipsam rem dicit, mihi clavam: & demissor, quid ita corrigi, poculum, Pincianus voluerit.*

GG 3

5. TVTVM